

УДК 342.98

МЕТА, ОБ'ЄКТ І СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ СУДДІВ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Сергій ЖУКОВ,

кандидат юридичних наук, докторант
Міжрегіональної академії управління персоналом

АНОТАЦІЯ

У статті визначено особливості базових категорій забезпечення доброчесності суддів з позиції науки адміністративного права. З'ясовано, що на стратегічному рівні мета забезпечення доброчесності суддів – це досягнення стану, за якого в державі забезпечено достатній рівень захисту прав і свобод людини та громадянина, а на тактичному рівні вона може бути представлена як створення системи вимог до доброчесності суддів, закріплення їх у відповідних нормативно-правових актах і забезпечення об'єктивного й оперативного контролю за їх реалізацією. Сформульовано об'єкт та окреслено коло суб'єктів діяльності держави за вказаним напрямом.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, публічне управління, доброчесність суддів, мета забезпечення доброчесності, об'єкт і суб'єкти забезпечення доброчесності суддів.

GOAL, OBJECTS AND SUBJECTS TO ENSURE INTEGRITY JUDGES: ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECTS

Serhii ZHUKOV,

Candidate of Law Sciences,
Doctoral Student of Interregional Academy
Personnel Management

SUMMARY

The article defines the features of the basic categories of ensuring the integrity of judges from the standpoint of the science of administrative law. It was clarified that at the strategic level the objective of ensuring the integrity of judges is to achieve a state in which the state provides an adequate level of protection of human and civil rights and freedoms, and in tactical terms it can be represented as creating a system of requirements for the virtue of judges, consolidating them in the corresponding normative legal acts and ensuring objective and operational control over their implementation. An object is formulated and a circle of subjects of state activity in the indicated direction is outlined.

Key words: administrative and legal support, public administration, virtue of judges, purpose of ensuring integrity, object and subjects of ensuring the integrity of judges.

Постановка проблеми. Проблеми створення концептуальної та правової моделі забезпечення доброчесності суддів є вельми актуальними сьогодні, коли здійснюється масштабне перетворення системи публічного управління й відбувається пошук місця та ролі державних інституцій у забезпеченні потреб розвитку громадянського суспільства, реалізації прав і свобод людини та громадянина. За таких умов питання щодо правової природи норм, призначених регулювати суспільні відносини, пов'язані з доброчесністю суддів, закономірно детерміновано пошуком відповіді на три основні питання. По-перше, що є метою діяльності держави за цим напрямом, по-друге, хто є суб'єктом та об'єктом такої діяльності, по-третє, чи є діяльність, яка виникає під час забезпечення доброчесності суддів, такою, що відбувається в межах самої системи, тобто є внутрішньосистемною, відбувається за межами самої системи, тобто є позасистемною, або відбувається під час взаємодії систем різного порядку, одна з яких є підсистемою щодо іншої, тобто є надсистемною.

Стан дослідження. Адміністративно-правові аспекти функціонування судової системи загалом та окремих її елементів розглянуто в роботах В.М. Бевзенка, А.Л. Борка, Р.З. Голобутовського, О.В. Гончаренка, Р.В. Ігоніна, О.В. Красноборова, Г.Я. Наконечної, С.Ю. Обрусної й інших авторів. Проте проблематика адміністративно-правового забезпечення доброчесності суддів, на жаль, до-

сліджена сьогодні ще недостатньо, потребує здійснення окремих наукових розвідок, зокрема, спрямованих на визначення сутності базових категорій цієї важливої сфери діяльності держави та співвідношень між ними.

Мета й завдання статті полягають у тому, щоб із позицій адміністративного права визначити цілі, з'ясувати особливості об'єкта та суб'єктів забезпечення доброчесності суддів, а також окреслити закономірності діяльності держави у сфері забезпечення доброчесності суддів з позиції системного підходу.

Виклад основного матеріалу. Починаючи аналіз питань, пов'язаних із метою діяльності держави, спрямованої на забезпечення доброчесності суддів, варто сказати, що проблемам цілепокладання в сучасній науці адміністративного права присвячено велику кількість досліджень, на змісті яких ми не вважаємо за доцільне зупинятися детально, оскільки диференціація підходів учених зумовлена не стільки відмінностями розуміння категорії «мета», скільки підходами до її масштабів (мегамета, стратегічна й тактична мета, мета-завдання тощо [1, с. 56; 2, с. 58; 3, с. 46–47]).

Проте більшість дослідників як спільну рису розуміння цього феномена називає детермінованість мети кінцевого результату будь-якої діяльності: мета є бажаним результатом діяльності (з тими чи іншими варіаціями). Якщо брати за мету забезпечення доброчесності, то роль держави буде передусім пов'язана з функціями цієї держави, до яких,

як відомо, зараховують політичну, економічну, соціальну, правоохоронну тощо. Правоохоронна функція, як свідчить сама її назва, пов'язана з охороною відносин, які виникають у правовій сфері, з охороною права. Її визначають як забезпечений системою необхідних ресурсів комплексний напрям діяльності держави, що об'єднує низку напрямів і заходів (у тому числі примусових), які ґрунтуються на принципах справедливості й ефективності, спрямовані на безконфліктну реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних і масових порушень законності й правопорядку [4, с. 252]; як комплексний цілісний пріоритетний напрям державної політики, спрямований на забезпечення відповідно до засад верховенства права та пріоритету прав людини охорони права й праввідносин, а також захист основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, законності й правопорядку [5, с. 99]. Одним із напрямів реалізації правоохоронної функції держави є забезпечення доброчесності суддів.

Звернімося до правових актів, які визначають зміст і спрямованість діяльності суддів, а саме до кодифікованих законодавчих правових актів, де закріплено завдання судочинства. У частині 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України завданням адміністративного судочинства визначено справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [6]. Як свідчить аналіз цієї норми, справедливість і неупередженість вирішення судом спорів є умовою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб. Отже, на нашу думку, діяльність держави, спрямована на забезпечення доброчесності суддів, має своєю метою створення й забезпечення ефективного функціонування правового механізму захисту прав і свобод людини та громадянина, а також інтересів юридичних осіб.

При цьому, безумовно, така мета може розглядатися як на стратегічному, так і на тактичному рівнях. Якщо на стратегічному рівні вона буде являти собою досягнення такого стану, за якого в державі забезпечено достатній рівень захисту прав і свобод людини та громадянина, то на тактичному рівні вона може бути представлена як створення системи вимог до доброчесності суддів, закріплення їх у відповідних нормативно-правових актах і забезпечення об'єктивного й оперативного контролю за тим, наскільки ці правові акти досягають визначених стратегічною метою показників.

Розглядаючи проблеми, пов'язані з об'єктом і суб'єктом діяльності держави у сфері забезпечення доброчесності суддів, варто сказати, що ми виходимо з класичного філософського розуміння цих категорій, відповідно до якого під об'єктом ми розуміємо будь-яку дійсну чи уявну, уречевлену або ідеальну реальність, яка розглядається як щось зовнішнє стосовно людини та її свідомості і яка стає предметом теоретичної й практичної діяльності суб'єкта, в результаті якої об'єкт знає цілеспрямованого чи мимовільного діяння з боку суб'єкта, освоюється (перетворюється, пізнається, конструюється та пристосовується до потреб людини й суспільства) [7, с. 438]. Суб'єкта ми розуміємо як особу, організовану групу осіб, соціальну, етнічну та політичну спільноту, суспільство загалом, що здійснюють властиву їм діяльність, спрямовану на практичне перетворення предметної дійсності, теоретичне й духовно-практичне освоєння об'єктивної реальності, носіїв означених якостей, що уможливають виконання ними суспільно значущих функцій [7, с. 613]. Як можна поба-

чити з наведених визначень, невід'ємною рисою суб'єкта є його здатність впливати на об'єкт, при цьому варто зазначити, що в дослідженнях з адміністративного права об'єкт розуміється з певними варіаціями, які можна звести до трьох основних позицій: під об'єктом може розумітися або орган державної влади та його посадові особи, або діяльність таких органів і посадових осіб (чи окремі напрями такої діяльності), або деякі феномени, що належать до правових явищ (публічне управління, державний контроль, адміністративне судочинство тощо).

Розглянемо категорію «забезпечення доброчесності суддів» у взаємозв'язку з категорією «об'єкт діяльності держави». Діяльність як інтегруюча категорія, що включає в себе явища функціонування, роботи, реалізації повноважень тощо, являє собою можливість суб'єкта шляхом здійснення активних дій перетворювати навколишнє середовище, досягаючи поставлених цілей. Як же співвідносяться можливість здійснення такої активної діяльності з тим, стосовно кого вона здійснюється? Або інакше: на що саме треба вплинути, щоб забезпечити досягнення стратегічної мети, а також тактичних цілей?

З огляду на те що стратегічна мета виконує в цьому випадку функцію мегамети, більш продуктивним, на нашу думку, буде звернення до триєдності тактичних цілей. Отже, щоб забезпечити доброчесність суддів, необхідним є вплив на ті елементи системи публічного управління, які забезпечують законотворчу й нормотворчу діяльність (перша тактична мета), тобто суб'єктами можуть бути органи, наділені законотворчою та нормотворчою функцією стосовно особливого предмета відання.

Відповідно до другої тактичної мети, вплив можливий, якщо створено ефективний механізм правового регулювання, в якому наділені відповідними повноваженнями органи публічного управління або їхні посадові особи шляхом здійснення правореалізаційної діяльності сприяють досягненню стану суспільних відносин, визначеного стратегічною метою. Умовами цього є, по-перше, наявність в органів публічного управління прав та обов'язків, які в сукупності становлять їхню компетенцію; по-друге, забезпечення організаційних умов, за яких вони можуть такі повноваження реалізовувати; по-третє, важливим є створення системи контролю, яка давала б змогу отримати достовірну інформацію щодо досконалості правових норм, що призначені забезпечувати доброчесність суддів, можливість реалізації організації органами публічного управління своїх повноважень і визначення ефективності (неефективності) їх реалізації, тобто відповіді на питання: чи достатньо актуального стану розвитку адміністративно-правового законодавства й організаційних умов, щоб вийти-таки на рівень, коли права і свободи фізичних та інтереси юридичних осіб достатнім чином забезпечені.

І тут доцільно звернутися до проблеми системності діяльності держави в досліджуваному напрямі, без вирішення якої відповідь на питання щодо суб'єктів такого забезпечення не видається можливою. Чи може діяльність із забезпечення доброчесності здійснюватися виключно в межах судової системи? Вочевидь, що ні, оскільки критерій доброчесності завжди знаходиться поза системою, сама система не в змозі визначити, чи є вона доброчесною, оскільки мова йде про певне порівняння, а зсередини системи таке порівняння є неможливим. Отже, забезпечення доброчесності вимагає включення суб'єктів, які б знаходилися поза судовою системою. Разом із тим ч. 1, 2 ст. 126 Конституції України визначають, що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією й законами України, а вплив на суддю в будь-який спосіб забороняється [8]. Чи означає вказане неможливість якихось сторонніх суб'єктів визначати доброчесність суддів? Уважаємо, що

ні. Орган, який може бути суб'єктом діяльності держави із забезпечення доброчесності суддів, повинен мати змогу здійснення порівняльного аналізу певних рівнів доброчесності (недоброчесності), що, у свою чергу, обумовлює колегіальний характер діяльності такого органу (ми виходимо з того, що одноосібно не можна прийняти повністю об'єктивне рішення, яке потребує оперування етичними категоріями), а також покладення відповідних повноважень як на суб'єктів, що не належать до судової системи, а отже, можуть не керуватися притаманними їй корпоративними нормами, так і на суб'єктів, які безпосередньо включені до судової системи. Останнє пояснюється тим, що суб'єкти, які знаходяться поза межами судової системи, часто не мають відповідних знань і досвіду для того, щоб оцінити можливість судді, не порушуючи процесуальних вимог, діяти тим чи іншим чином.

Висновки. Отже, на підставі викладеного вище можна переконатися, що об'єктом діяльності держави із забезпечення доброчесності суддів є поведінка останніх (поведінку ми розуміємо у визначенні С.Л. Рубінштейна як особливу форму діяльності, яка стає поведінкою тоді, коли мотивація дій їх предметного плану переходить у план особисто-суспільних відносин) [9, с. 435].

Суб'єктами такої діяльності є уповноважені державою колегіальні органи, особи публічного права, до компетенції яких зараховано створення правового підґрунтя забезпечення доброчесності суддів, реалізація заходів із забезпечення їхньої доброчесності та контроль за здійсненням таких заходів.

За своїм системним характером забезпечення доброчесності судів завжди буде являти собою позасистемну діяльність, оскільки бажана модель функціонування системи завжди знаходиться за межами такої системи.

Варто зазначити, що напрямами подальших досліджень питань адміністративно-правового забезпечення доброчесності суддів є окреслення елементів і визначення закономірностей функціонування адміністративно-правового механізму доброчесності суддів відповідно до норм національного та міжнародного законодавства.

Список використаної літератури:

1. Цимбалюк В.С. Інформаційне право (основи теорії і практики): монографія. Київ: Освіта України, 2010. 388 с.
2. Калінін О.В. Значення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів для розвитку демократичної правової держави. Наука і правоохорона. 2014. № 1 (23). Ч. II. С. 57–60.
3. Шопіна І.М. Підходи до розуміння мети правового регулювання. Право і суспільство. 2011. № 6. С. 45–48.
4. Загуменна Ю.О. Співвідношення правоохоронної функції та правоохоронної діяльності. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених: тези доповідей наук.-практ. конф. (Харків, 23 травня 2009 р.). Харків: ХНУВС, 2009. С. 251–254.
5. Соколенко О.Л. Захист прав громадян як ознака та основна функція правової держави. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2012. № 2. С. 92–100.
6. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.
7. Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди; голов. ред. В.І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Рубінштейн С.Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 720 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Жуков Сергій Вікторович – кандидат юридичних наук, докторант Міжрегіональної академії управління персоналом

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Zhukov Serhii Viktorovych – Candidate of Law Sciences, Doctoral Student of Interregional Academy Personnel Management